
HAYVAN ÇİFTLİĞİ ROMANINDAKİ AST ÜST İLİŞKİLERİNİN EFENDİ-KÖLE DİYALEKTİĞİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Kerem BOZKURT¹, Ahmet GÜNAY², Rukiye ÇELİK³

Öz

Örgütler hiyerarşi açısından değerlendirildiğinde çalışanların hem ast hem de üst olabildikleri durumlar gözlemlenmektedir. Örgütlerde ast-üst ilişkisinin devamlı olarak yaşanır ve bu ilişki örgütün temelini oluşturur. Bu çalışmada George Orwell'ın Hayvan Çiftliği Roman'ındaki ast-üst ilişkileri, söz konusu diyalektik bağlamında ele alınmıştır. İnsanların baskısı altında bir çiftlikte yaşayan hayvanların ayaklanarak çiftlik yönetimini ele geçirdiği ve baskın grup olan domuzların bu süreçten sonra hayvanlara insanlardan da zalim davranışını anlatan Hayvan Çiftliği romanı; özgürlük ve eşitlik adına verilen mücadelenin akabinde kazanılan zaferin hemen ardından ortaya çıkan despot liderlerin ikilemini anlatmaktadır. Bilinçten yoksun kitlelerin (kölelerin) özbilincini kurduktan sonra efendi rolüne bürünmeleri ile dolayımlanan ast-üst ilişkisi, özgürlük ve hegemoni çatışması olarak özetlenebilir. Bu çalışmanın amacı; Hayvan Çiftliği romanındaki ast-üst ilişkilerinin Efendi-Köle Diyalektiği çerçevesinde incelenmesidir. Çalışma nitel bir araştırma olarak kurgulanmıştır. Bu kapsamda söz konusu romandaki metinler retorik analizi ile incelenmiştir. Retorik analizi bağlamdan ayrı düşünülmemeyeceğinden dolayı bu ilişkileri yansıtan metinlerde, Efendi-Köle ikilemine dair dayanaklar araştırılmıştır. Bu aşamada Hayvan Çiftliği romanı satır-satır analiz (line by line analysis) yaklaşımı ile okunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ast-üst ilişkisi, Efendi-Köle Diyalektiği, Hayvan Çiftliği.

JEL Sınıflandırması: M120, J530, Z130.

AN INVESTIGATION OF SUPERIOR-SUBORDINATE RELATIONSHIPS IN ANIMAL FARM NOVEL AS PART OF MASTER-SLAVE DIALECTIC

Abstract

When organizations are evaluated in terms of hierarchy, it can be observed that employees may be both subordinate and superior. From this perspective; it turns out that in the organizations, the subordinate relation is always experienced and this relation is the basis of the organization. In this work, the subordinate associations of George Orwell's Animal Farm Novel are discussed in the context of the dialectical. Animal Farm novel, in which animals living on a farm under the pressure of the people take over the management of the farm and describe the brutal behavior of the predominant group of pigs, the dilemma of the despotic leaders that emerged shortly after the victory that followed the struggle in the name of freedom and equality. Without the consciousness The slave-superior relationship mediated by the role of masters after the masses (slaves) establish self-sacrifice can be summarized as a conflict of freedom and hegemony. The purpose of this study is; Animal Farm is a study of the subordinate relations of the novel in the context of the Master-Slave Dialectic. The study was designed as a qualitative research. In this context, the texts in the book are examined by rhetorical analysis. Since the analysis of rhetoric can not be considered separately from the context, the foundations of the master-slave dilemma have been explored in texts that reflect these relations. At this stage, the Animal Farm novel was read by line-by-line analysis.

Keywords: Superior-Subordinate Relationship, Master-Slave Dialectic, Animal Farm.

JEL Classification: M120, J530, Z130.

¹ Endüstri Mühendisi, Isparta Valiliği, kerembozkurt342@gmail.com.

² Öğr. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta Meslek Yüksekokulu, ahmtgunay@hotmail.com.

³ Dr. Öğr. Ü., Süleyman Demirel Üniversitesi, İletişim Fakültesi, bursa-84@hotmail.com.

1. Giriş

Ast-üst ilişkilerinde liderin etki alanındaki çalışanlara liderler aynı şekilde davranmadıkları gibi onları aynı şekilde de görmezler. Liderler astlarını iki ana grup altında kategorize etmektedirler. Bunlardan ilki lidere yakın olan, verilen kararlara katılan, güven ilişkisi bulunan “grup içi” üyeler, ikincisi ise lidere daha az sempatik gelen, yakın çemberin hemen dışında yer “grup dışı” üyelerdir. Lider-üye etkileşim teorisi olarak adlandırılan bu teori, liderin astlarını nasıl algıladığı açısından önem arz etmektedir (Dansereau vd., 1975 : 47). Ast-üst ilişkisinde, üstün astına olan tavırları ve bu tavırların astlara hissettirdiği duygular yatay/dikey örgütsel iletişimi ve yapılan işin verimini etkilemektedir (Yağbasan ve Şiş, 2006: 270). Üstlerinden kötü, yıkıcı davranışlar gören astlar üstlerine karşı kusursuz bir itaat sergilerken; hiyerarşik açıdan yükseldiğinde astlarına bir efendi gibi oldukça zalim davrandıkları örgütlerde sıkça tecrübe edilen durumlardandır (Shaw vd., 2011: 576). Bu tür ilişki Efendi-Köle Diyalektiği ile açıklanabilmektedir. Bu kurama göre bir insan içinde hem köle hem de efendi ahlâkını barındırmaktadır. Köle her ne kadar efendisine karşı hınç duysa da onaylanmak için ona ihtiyaç duymaktadır. Varlığının temini için kusursuz bir köle olmalıdır. Buna karşın efendi kölesini aşağılamaya ve yok saymaya devam ettikçe kendisinin efendiliğini kanıtlamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla efendi olabilmek için köleye ihtiyacı vardır ancak yalnızca kölenin mevcudiyetini hor görerek efendi olabilmektedir (Küçükalp, 2010: 55).

2. Literatür Özeti

Bu çalışmada George Orwell’ın Hayvan Çiftliği Roman’ındaki ast-üst ilişkileri, söz konusu diyalektik bağlamında ele alınmıştır. İnsanların baskısı altında bir çiftlikte yaşayan hayvanların ayaklanarak çiftlik yönetimini ele geçirdiği ve baskın grup olan domuzların bu süreçten sonra hayvanlara insanlardan da zalim davranışını anlatan Hayvan Çiftliği romanı; özgürlük ve eşitlik adına verilen mücadelenin akabinde kazanılan zaferin hemen ardından ortaya çıkan despot liderlerin ikilemini anlatmaktadır. Bilinçten yoksun kitlelerin (kölelerin) özbilincini kurduktan sonra efendi rolüne bürünmeleri ile dolaymlanan ast-üst ilişkisi, özgürlük ve hegemoni çatışması olarak özetlenebilir.

Kitapta, insanların baskıcı ve zalim yönetimi altında bir çiftlikte çalışan hayvanların örgütlenerek başkaldırması ve özgürlüklerini kazanmaları anlatılır. Her ne kadar eşitlik ve özgürlük adına kazanılmış bir mücadele olsa da bu mücadele, hayvanlar arasında bir grubun üstünlük kurup zaman içerisinde insanların sürdürdüğü baskıcı ve sömürücü düzeni devam ettirmesi ve diğer hayvanlara daha zalimce davranması ile sonuçlanır. Baskı ve hegemonyaya karşı verilen mücadelenin bilinsizce yürütülmesi ve özbilincin kazanılmasının ardından hegomonik unsurlar ile yeni bir bilincin kurulması Efendi-Köle Diyalektiği ile açıklanabilir.

“Bütün hayvanlar eşittir ama bazı hayvanlar öbürlerinde daha eşittir.” (Orwell, 2009: 147) Özgürlük ve adalet adına kurulmuş yeni düzenin temel ilkesi zamanla bu olmuştur. Özgürlüğün herkese verilmiş olması ancak bazı grupların bununla yetinmeyip, çeşitli ayrıcalıklara sahip olmak istemeleri, sonunda bütün sistemi temelinden sarsmıştır. Orwell bu ilkenin insanlara eşitlik vaat eden sistemler tarafından da kabul edildiğini ifade etmiştir. İşçinin emeğini sömürerek, bu şekilde kendine bir sermaye oluşturan kapitalist sistemin çökertilmesi adına verilecek mücadelede özgür ve eşit bir düzen gözetmek, en temel ilke olmalıdır. Ancak Orwell, insanların bu ilkenin arkasında durmayarak kendilerine yeni despot liderler yaratmalarını, üstelik bunu emek ve eşitlik adına yapmalarını yaman bir çelişki olarak görmüş ve bunu kesin bir tavırla eleştirmiştir.

3. Yöntem

Bu kısımda çalışmanın metodolojisine yönelik bilgiler verilmiştir.

3.1. Amaç

Bu çalışmanın amacı; Hayvan Çiftliği romanındaki ast-üst ilişkilerinin Efendi-Köle Diyalektiği çerçevesinde incelenmesidir.

3.2. Verilerin Analizi

Bu çalışmada George Orwell'ın Hayvan Çiftliği Roman'ındaki ast-üst ilişkileri, söz konusu diyalektik bağlamında ele alınmıştır. Bu kapsamda Hayvan Çiftliği romanı metinleri, analiz yöntemine uygun olacak şekilde ele alınmıştır. Her ne kadar söz konusu romanın tamamı okunmuş olsa da Efendi-Köle Diyalektiği bağlamında ast üst ilişkilerini anlatan metinler odak noktası olarak alınmıştır.

3.3. Evren ve Örneklem

Olgubilim deseni ile yapılan araştırmada, araştırmaya dâhil edilecek katılımcıların belirlenebilmesi için amaçlı örneklem yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Amaçlı örneklem; araştırma için oluşturulan soruların gün yüzüne çıkması için zengin bilgilerin seçilmesini amaçlamaktadır (Patton, 2014: 46). Bu kapsamda kullanılan maksimum çeşitlilik (heterojenite) örnekleme ise; çalışmanın problemine taraf olan bireyleri maksimum derecede çeşitlendirmek, çeşitlilik gösteren durumlar arasında paylaşılan olguların mevcut olup olmadığını ve birçok farklılığı kapsayan ana temaları bulup problemin farklı boyutlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 138; Patton, 2014: 235). Tanımlamaya uygun olarak bu araştırmanın katılımcıları güç ve başarı elde etmiş, üst düzey yöneticilik yapmış ya da yapmakta olan, sendromun var olduğu düşünülen birimler, kıdem olarak katılımcıların çoğu 15 yıl ve üstü çalışmakta olan ve yaş olarak da çoğunluk olarak 40 yaş ve üstü kişilerden oluşmaktadır. Ayrıca hubris sendromunda cinsiyet grubunu belirleyebilmek adına neredeyse eşit olarak (17 kadın ve 16 erkek) seçilmiştir.

Araştırmada nitel çalışmanın amacına uygun olacak şekilde; hekim unvanı olan 16 doktor (11 cerrah ve 5 dâhili tıp bilimleri), 11 hemşire ve diğer sağlık meslek grupları kapsamında 6 (hekim unvanı olmayan 3 doktor, diyetisyen, eczacı, tekniker) kişi toplamda ise 33 kişi ile görüşme yapılmıştır.

3.4. Analiz Yöntemi

Çalışma nitel bir araştırma olarak kurgulanmıştır. Bu kapsamda söz konusu romandaki ast-üst ilişkilerine dair metinler retoriksel analiz ile incelenmiştir. Retorik analizi bağlamdan ayrı düşünülemediğinden dolayı bu ilişkileri yansıtan metinlerde, Efendi-Köle ikilemine dair dayanaklar araştırılmıştır. Bu aşamada Hayvan Çiftliği romanı satır-satır analiz (linebylineanalysis) yaklaşımı ile okunmuştur. Bu yaklaşımda, veri analizi için bir kelime ya da kelime öbeklerinin yanı sıra bir cümle ya da paragraf da birim olarak kullanılabilir. Retorik analizi çalışmaları en basit ifadeyle verili doğruluk iddialarının sınanması çalışmaları olarak tanımlanabilir. Retorik analizi her hangi bir söylemde geçen kelimelerin gizlediği ya da açığa çıkardığı egemenlik yapılarını ortaya çıkarmayı hedefler (Köker, 2005: 136). Retorik teorisi zamanla klasik retorik ve modern/eleştirel retorik analizi olarak ikiye ayrılmıştır. Klasik retorik, söylemin özellikle hitabet ve ikna gücüne yoğunlaşırken modern retorik söylemlerin ya da konuşmaların özdeşlik yaratma, kolektif bilinç inşa etme ve gerçeklik inşası gibi işlevlerine yoğunlaşır. Dolayısıyla klasik retorikte dinleyiciler pasif bir rol üstlenirken modern/eleştirel retorik analizinde dinleyiciler yeniden kurulan, kimlikleri tanımlanan ve inşaa edilen aktif öznelerdir. Eleştirel retorik analizinde amaç, söylemin sahibinin ve muhataplarının metnin içinde hangi stratejiler aracılığıyla tanımladığını ve kendisi ve muhataplarının kimliklerini nasıl inşa ettiğini tespit etmektir. Eleştirel retorik analizlerinden konuşmanın ya da söylemin bağlamları kimlik ya da gerçekliğin inşası için oldukça önemlidir.

Dil, düşünce, normlar, otorite yapıları, değerler, semboller, metaforlar, mitler bir topluluğun kimliğini inşa eden unsurlar olduğu için retorik analizin konusunu da oluşturmaktadır (Bitzer, 1981: 231). Bu unsurlar aynı zamanda örgüt kültürünün ve ast-üst ilişkilerinin de niteliğini belirleyen unsurlardır. Dolayısıyla bu çalışmada retorik analizi kullanılması uygun görülmüştür.

3.5. Hayvan Çiftliği: Bir Peri Masalı

Asıl adı Eric Arthur Blair olan Orwell, II. Dünya Savaşının bittiği ve Soğuk Savaşın henüz başladığı yıllarda (1946) Hayvan Çiftliği romanını yayınladı. Sonu kötü biten bir peri masalını anlatan kitabın Ukrayna basımındaki önsözünde söylediği gibi Komünizmi insanlık için en büyük tehdit olarak görüyordu (Orwell, 1968, 404). Hitler ve Stalin iktidarlarını eleştiren kitap, Orwell'ın temelinin adalet ve özgürlüğün oluşturduğu toplum anlayışını yansıtmaktadır. Kahramanları hayvanlardan oluşan romanda, benlik bilincine erişmemiş bir kitlenin özgürlük ve eşitlik için verdikleri mücadelenin nasıl zulüm ve baskı iktidarına dönüştüğü konu alınmıştır.

Fabl tarzındaki roman; bir çiftlikte insanların baskısı altında yaşayan hayvanların bu zalimane yönetim biçimine karşı ayaklanması ve ardından gelen süreci anlatır. Romanda hayvanların emekleri ile ürettikleri ürünlerin insanlar tarafından sömürülmesi, proleterya ile kapitalist sınıf arasındaki emeğin sömürüsü ilişkisi özdeşleştirilmiştir. Hayvanların özgürlük ve eşitlik için giriştikleri mücadele devrimi temsil ederken; sonunda elde ettikleri zafer proleterya diktatörlüğünü işaret etmektedir.

Mücadele ruhunu yansıtan “Bütün hayvanlar eşittir.” sloganı zafer sonrası “Bütün hayvanlar eşittir ama bazıları daha eşittir.” şeklinde değişirken romanda yaratılan ütopya da distopyaya dönüşür. Küçük bir çocuğun bir atı kırbaç ile yönlendirdiğini gören Orwell (1968: 406) Hayvan Çiftliği romanının ortaya çıkmasını sağlayan şu fikre erişir; “Eğer hayvanlar güçlerinin bilincinde olsaydı, bizler asla onları yönetemezdik. İnsanlar hayvanları, tıpkı zenginlerin proleteryaı sömürdüğü gibi sömürmekte.” Bu düşünce ile İngiliz işçi sınıfının farkına varan Orwell (2001: 150) işçilerin de adaletsizliğin simgesel bir kurbanı olduğuna dair benzerlik kurdu.

Romanda; bir çiftlikte yaşayan hayvanlar baskı ve zulme isyan edip çiftliğin yönetimini ele geçirirler. Domuzların önderliğinde ilerleyen süreç Koca Res isimli bir domuzun oluşturduğu manifestoyla başlar. Napoleon isimli bir domuzun hile ile yönetimi ele geçirmesiyle birlikte çiftlikteki yönetim totaliter bir rejime dönüşür. Yılmaz'a (2004: 143) göre; aydınlanma, ayaklanma, yeniden yapılanma, elitlerin belirmesi, refah toplumu, erk dönüşümü, gerileme ve Totaliter sistemin yerleşmesi şeklinde 8 bölüme ayrılabilir romanın öykülemesi, romandaki karakterlerin güç arzularının çatışmasını yansıtmaktadır. Nietzsche'nin (2004: 95) güç istenci kavramına göre her türlü organizmanın hareketinin altında güç isteği bulunmaktadır. Kendisinin şu an olduğundan daha fazla olması için çabalamak olarak da tanımlanabilen güç istenci, yaşayan her varlığın eylemlerinin asıl ereğidir. Canlılar arasındaki ilişkinin temelini oluşturan bu düşünceyi Nietzsche şu sözleriyle açıklar: “Nerede bir canlı gördümse, orada kudret iradesi gördüm. Uşağın iradesinde bile efendi olma iradesi gördüm. Tek hazdır bu canlının vazgeçmek istemeyeceği.”. İlgili alanda güç; “insanların, başka insanları emirleri ve istekleri doğrultusunda etkileme yeteneği” olarak tanımlanmaktadır. Gücü elinde bulunduran yöneticilerin astlarına karşı sergiledikleri davranışların şiddeti, ast ve üst arasındaki hiyerarşinin keskinliği, merkeziyetçi yapının sahip olduğu yetkilerin çokluğu yüksek güç mesafesi bulunduğunu göstermektedir. Yüksek güç mesafesinin bulunduğu örgütlerde adaletsizlik ve eşitsizlik örgütün temel problemi olmaktadır. Astlar üstleriyle rahat iletişim kuramamakta ve genellikle iletişim tek yönlü olarak süregelmektedir. Güç mesafesinin yüksek olduğu örgütlerin bir başka özelliği ise gelirin dağılımındaki eşitsizlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim “Hayvan Çiftliği” romanında da domuzlar ve diğer hayvanlar arasındaki eşitsizlik oldukça belirgindir. Napoleon'un emirlerini diğer hayvanlara doğrudan iletme ihtiyacı dahi hissetmemesi, kararları tek başına vermesi, domuzların elde ettikleri ayrıcalıklar çiftlikte bulunan yüksek güç mesafesini gözler önüne sermektedir.

Nietzsche tarafından Efendi-Köle Ahlakı olarak kavramlaştırılan bu ilişki, Hegel'de Efendi-Köle Diyalektiği ile açıklanır. Marksizmin temelindeki yöneten ve yönetilenler arasındaki çelişkiyi uzlaştırmaya çalışan Hegel efendinin, öz benliğini gerçekleştirememiş ve özgürlüğü efendisi tarafından kısıtlanan bir köle tarafından tanınma isteği, efendinin de özgür olmadığını dolayısıyla kölesi tarafından tanınma isteğinin kölesi olduğunu söyleyerek bu ilişkinin taraflarını eşitlemeye çalışmıştır. Bu uzlaşmacı yaklaşımı ile Hegel, insanlar arasındaki ast-üst ilişkilerini çözüme

kavuşturmayı ve inşalar arasındaki eşitsizliği gidermeyi hedeflemiş olsa da bunu başaramamıştır (Kojeve, 2012: 70).

Kölelik her ne kadar tarih sahnesinden silinmiş olsa da simgesel olarak devam ettiği söylenebilir. Kadın-erkek, işçi-işveren, yöneten-yönetilen, ebeveyn-çocuk, tanrı-insan, insan-hayvan, insan-diğer canlılar arasında güce dayalı kurulan ilişkilerin temelinde kölelik ve efendilik bulunmaktadır. Çalışma olgusu dolayısıyla insanlar arasında zorunlu olarak gerçekleşen ilişki aynı zamanda bir çelişkiyi de doğurmaktadır. Bir otoritenin altına girerek kısmen de olsa özgürlüğünden feragat eden insan ile otorite konumundaki diğer insan arasında hiyerarşik bir ilişki meydana gelir. Güç temelinde olumlanan bu ast ve üst arasındaki ilişki, Efendi-Köle Diyalektiği ile yorumlanan ve eşit olmayan güç sahipleri arasındaki ilişkinin bir türüdür. Denk olmayan güç sahipleri arasındaki ironik ilişkiyi öyküleyen bir roman olarak Hayvan Çiftliği, bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Romanın zeminini oluşturan söz konusu ast-üst ilişkisi Efendi-Köle Diyalektiği bağlamında retoriksel olarak analiz edilmiştir.

4. Bulgular

Romanın İngilizce dili akıcı, merak uyandıran, okuru yormayan bir tarzdadır. Bunu sağlamak için çevirmen bazen bir cümleyi ikiye bölmüş bazen ise noktalama işaretlerini kullanmıştır. Bazen kaynak metinde olmadığı halde sözcük ya da söz grupları eklemiştir. Anlamın kaymaması için özen gösteren çevirmen, İngilizce metindeki büyük bağlamın korunmasına dikkat etmiştir. Romanın adında da geçen "Bir Peri Masalı" ifadesi bize romanın büyük bağlamını vermektedir. Romanda işlenen duygular korku ve nefret olarak karşımıza çıkmaktadır. Hayvanların içinde bulunduğu zulüm ve sefaletten ötürü, bunu yapanlara karşı duyulan korku ve nefret kölenin efendisine karşı duyduğu korku ve nefret ile özdeşleştirilebilir. Zira köle, kendilik bilincini kurgularken öteki olan efendiye ihtiyaç duyarken aynı zamanda efendinin zulmünden korkar ve efendiden nefret eder. Bu durum romanın ilerleyen sayfalarında yönetimi eline alan bir grup domuzla karşı hissedilen duygular olarak yine karşımıza çıkmaktadır.

Uzun yıllar boyunca ABD ve Avrupa'da gençleri Komünizme karşı uyarmak için liselerde okutulan Hayvan Çiftliği, adeta bir karşıdevrim aracı olarak kullanılmıştır (Orwell, 2010: 12)¹. Beyaz perdeye de uyarlanan roman, Aldous Huxley'in Cesur Yeni Dünyası gibi kendi terminolojisini oluşturan en ünlü distopik eserlerden biri olmuştur. Zira "Bütün hayvanlar eşittir ama bazı hayvanlar ötekilerden daha eşittir" ifadesi romanın en akılda kalan, en vurucu ve birçok sanat eserinde alıntılanan cümlesi olmuştur.

Romanda tasvir edilen iki olumlu karakterin gerçek hayattaki izdüşümleri, yazarın eşitlik ve özgürlüğe bakış açısını da ele vermektedir. Yaşlı domuz Major; barış ve huzur içinde bir dünya vadeden, üstün bir grubu reddeden bir karakter olarak Karl Marx'ı temsil ederken; Animalizm ideolojisinin (Bütün hayvanlar eşittir.) ateşli bir savunucusu olan ve hayvanlara okuma öğreten domuz Snowball ise Leon Troçki'yi temsil etmektedir. Çiftlikteki köpekleri eğitip bir polis gücü haline getiren, Domuz Snowball'u çiftlikten kovan, insanlarınkinden daha baskıcı bir rejim getiren ve Animalizm'i yıkan, bazı hayvanların diğerlerinden daha eşit olduğu görüşünü savunan domuz Napoleon Josef Stalin'in bir iz düşümü olarak karşımıza çıkmaktadır. Domuz Napoleon'un kitabın sonunda anlaşma yaptığı Mr. Pilkington ise Winston Churchill'i temsil etmektedir.

Kitabın başında insanların baskı ve zulmüne karşı nefret duygusu besleyen tüm hayvanlar, Efendi-Köle Diyalektiğiindeki köle ile eş konumdadır. Öz bilincini gerçekleştirirken efendi insana ihtiyaç duyan ve dolayısıyla insanları çiftlikten kovduktan sonra varlıklarının onaylanması için bir efendiye dönüşen bazı domuzlar için Orwell (2010: 158) şunları söylemektedir:

"Yıllar geçtikçe domuzlar gitgide insanlara benzemeye başlarlar. Dik yürürler, kamçı taşırlar ve de elbise giyerler. Ve sonunda Animalizm öğretisinin tek bir ilkesi kalır: "Bütün hayvanlar eşittir FAKAT Bazı hayvanlar ötekilerden daha fazla eşittir." Napolyon artık bir insan çiftlik sahibi ile

¹ Çevirmenin notu.

anlaşmaya niyetlenir. Hayvan Çiftliği olarak değiştirdiği çiftliğin ismini de daha uygun düşeceğini iddia ettiği "Manor Farm" (Beylik Çiftliği) olarak değiştirir. Çiftlik evinin camından içeri elit gruba doğru bakıldığında hayvanlar bile hangileri hayvan hangileri insan söyleyemez."

İsyandan önce adı Beylik olan çiftliğin eşitlikten hareketle ismi Hayvan çiftliği olarak değiştirilmiş ve kitabın sonuna doğru bu isim yine Beylik olarak değiştirilmiştir. Retoriksel bağlamda efendi olan ötekiyi reddeden kölenin ahlakının bir efendi ahlakına dönüştüğünü kanıtlayan bu isim değişikliği; Nietzsche'nin (1998: 51) söylediği gibi kendinden farklı olana hayır diyen kölenin ahlakından, kendine zafer kazanmış biri olarak evet diyen efendinin ahlakına dönüşmesidir.

Hegel'e (Kojeve, 2012: 13) göre iki bilinç arasında bir tanınma mücadelesi bulunmaktadır. Ancak başka bir bilinç tarafından kabul edilen bilinç tam bir doyuma ulaşır. Dolayısıyla iki bilinç arasındaki ilişki bir tahakküm, Nietzsche'nin ifade ettiği gibi güç savaşıdır. Başka bir bilinç tarafından tanınmak ve öz bilincini gerçekleştirmek için ölümü dahi göze alan taraf efendi olurken; ölümü göze alamadığı için bilincini efendisinin iradesine bağımlı kılan, ona itaat eden ve efendisi tarafından bir araca indirgenen köle ise öz bilinçten uzak bir bilinçtir. Hegel bu ilişkiyi iş ve haz temelli bir ilişki olarak tanımlar. Köle iş yaptıkça haz duyan bir efendi ve efendisi iş buyurdukça iş yapan bir köle. Her iki tarafın değeri ise bir başkasından ibarettir. Başka bir ifadeyle; başkası tarafından tanınmadıkça var olamayan bilincin nihai ereği bir başkasıdır ve gerçekliği bir başkasına dayanır. Bir örnekle açıklamamız gerekirse; bir başarı elde ettiği için kendini dolayımlayan ve dolayısıyla üst pozisyonda bulunan amir ve altında çalışan memurun arasındaki ilişki, tanınma-tanınma ilişkisine dayanmaktadır. Memur, amiri kendinden olmadığı için reddederken varlığının tanınması için amirinin tanınmasına ihtiyaç duyar dolayısıyla amirinin buyurduğu işleri yapmaya devam eder. Bunu yaparken aynı zamanda kendisinin amir olduğu hayali de onun motivasyon kaynağıdır. Amir ise kendini tanıyan astları olmasa bulunduğu pozisyonun bir anlamı olmadığını farkındadır. Bu farkındalık; astların kendisini amir olarak tanımaya devam etmeleri ve dolayısıyla varlığının tanınması için onu amir/efendi gibi davranmaya iter. Nitekim; "evet efendim, hemen efendim, tabi efendim" diyen biri olmadıkça onun konumunun bir anlamı olmaz. Dolayısıyla amirin varlığı ve değeri memuruna dayanmaktadır.

Çalışma hayatında kendini var etme; Hegel'e (Kojeve, 2012: 13) göre prestij, övgü, takdir, ün ve kabullenilme şeklinde betimlenmiştir. Prestij elde etmek, takdir görmek, dolayısıyla kendini kabul ettirmek için çalışma hayatında bir mücadele vardır. Nietzsche'nin deyimiyle iktidar mücadelesi. Bu mücadelede sonuna kadar giden kişi amir konumuna yükselirken, astları tarafından tanınır. Üst bu dolaylı varoluşsal çıkmaz içerisindeyken ast, üstünün gölgesi altında çalışırken bireysel bir var oluş çabasında olur. Bu bireysel varoluş üstünün beğenisi üzerinden kurgulanırsa dolaylı bir çaba olurken; üretmek, yaratmak, mücadele etmek üzerinden kurgulanırsa bir üste ihtiyaç duymadan öz bilinç oluşturma çabası olur. Hem astın hem de üstün dolaylı var oluş çabası içerisinde olduğu, bir bakıma birbirlerinin tanınmasına ihtiyaç duydukları kulluk bilinci olan örgütlerde her ne kadar eşitlik, demokrasi, insanın saygınlığı, düşünce ve inanç özgürlüğü ve haklar önemseniyor gibi görünse de otokrasi hakimdir.

İncelediğimiz kitapta ast-üst ilişkilerini efendi-köle diyalektiği çerçevesinde retoriksel bağlamda analiz etmek için söz konusu çiftliği bir örgüt olarak ele aldık. Bir örgüt olarak çiftliğin hangi tür örgüt kültürüne sahip olduğu, hangi örgütsel yapıda olduğu ve içinde olduğu örgüt kültüründeki ast-üst ilişkilerinin retoriksel değerlendirilmesi yapılmıştır. Ayrıca örgütteki karakterler de retoriksel bağlamda incelenmiştir. İsyandan önce, Animalizm süreci ve Totaliter sistem süreci olmak üzere örgütsel bağlamda üç farklı dönem yaşayan çiftlik; her bir dönem özelinde ayrı ayrı analiz edilmiştir.

4.1. Karakterlerin Analizi ve Retoriksel Aktörler

Kitapta 37 farklı karakter kullanılmıştır. Anlatım sıklığına göre en çok domuz Napoleon, domuz Snowball, at Boxer, çiftliğin elit kesimi olan domuzlar, çiftlik sahibi Bay Jones, domuz Squealer ve köpeklerden bahsedilmiştir.

Başkahraman karakter olan domuz Napoleon, çok konuşmayan ancak istediğini söke söke alabileceği iri kıyım bir karakter olarak konumlandırılırken; Snowball canlı, hayat dolu, yaratıcı ve ağzı iyi laf yapan bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Araba atı olan Boxer çok zeki olmayan, akıllara durgunluk verecek kadar çalışkan, herkesin saygısının kazanmış ve sağlam kişilikli bir karakter olarak tasvir edilmektedir. Çiftlikteki domuzlar ise hayvanların en zekileri ve dolayısıyla elit takımı olarak anlatılmaktadır. Beylik Çiftliğinin sahibi Bay Jones ise alkolik ve beceriksiz bir adam olarak karşımıza çıkmaktadır. Domuz Squealer şirret sesli, yerinde duramayan, hitabeti iyi, ikna kabiliyeti yüksek bir karakter iken; çiftliğin köpekleri ise domuzlardan sonra çiftlikteki en zeki hayvanlar olarak konumlandırılmıştır. Başkahraman kendi iktidarını kurmak için köpeklerden küçükken alıp eğittiği 9 köpek ile kolluk kuvvetini oluşturmuş ve egemenliğini güvence altına almaya çalışmıştır.

Retoriksel aktör; duygularını gücünü kullanarak en doğru olduğunu düşündüğü kararın başkaları tarafından da alınması için sabırla bekleyip bu kararı onlara sanki kendilerinin özgür seçimleriymiş gibi kabul ettiren sosyal aktörlerdir. Örgüt içerisinde retoriksel aktör söylemleriyle kendini dinleyenleri bir sorun olduğuna ve bu sorun karşısında birlikte mücadele etmeye davet ederek dinleyicilerin değişim yapmaya muktedir olduklarına dair ikna eder ve onları değişim konusunda “özgür” bir seçim yapmaya iter (Ryder, 2012: 65). Seçimin ardından retoriksel aktör de inşa ettiği kolektif bilincin bir parçası olur ve değişime ilişkin normlara uyar. Buna göre romanda retoriksel aktör olarak konumlandırılan karakterler; ağzı iyi laf yapan ve ideolojisine tutkuyla bağlı olan Snowball, animalizmin yayılmasına canla başla hizmet eden Boxer ve Clover, parlak bir konuşmacı olan hatta karayı bile ak yaptığı düşünülen Squealer, Napoleon’unsöylemsel destekçisi ve savunucusu koyunlar ve yaşlı domuz Major olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu karakterlerden yaşlı domuz Major’un öz bilincini gerçekleştirdiği ve diğer hayvanların da bilinçlenmesine yardım ettiği görülmektedir. Bilge kişiliği ve retoriksel eğilimi ile bütün hayvanları etkileyebiliyor.

4.2. Örgüt Kültürü, Örgüt Yapı Modeli ve Ast-Üst İlişkilerine İlişkin Retoriksel İnceleme

Örgütün tüm üyeleri tarafından paylaşılan, örgüte bağlanmalarını teşvik eden ve onlara kimlik veren değerler bütünüdür. Başka bir ifadeyle; tüm üyelerin paylaştığı duygular, inançlar, tutumlar, normlar, alışkanlıklar ve değerlerdir (Genç, 2004: 137). Örgüt kültürünü oluşturan öğelere baktığımızda; lider ve kahramanlar, örgüt içi iletişim, kullanılan dil ve metaforlar, semboller, ritüeller ve törenler, değerler, örgütsel tarz ve örgüt kimliği gibi faktörler görülmektedir.

Beylik çiftliğe (isyandan önce) baktığımızda; çiftlikte hayvanların emeğini sömüren beceriksiz ve alkolik bir sahip görmekteyiz. Efendi köle diyalektiği çerçevesinde çiftlik sahibi nefret edilen efendi konumundadır. Baskı ve zulümle hayvanlara iş gördürüp emeklerini sömürmektedir. Bu dönemde hayvanların lider olarak gördükleri karakter yaşlı domuz Major’dur. Bilgeliği ve tecrübesiyle tüm hayvanlar tarafından bir lider olarak kabul edilmektedir. Zira Major’un yaptığı toplantıda hayvanların oturma düzenine baktığımızda hem Major’un lider pozisyonunda olduğunu hem de diğer hayvanların kendi aralarındaki statüyü görmekteyiz. Burada oturma düzeni statüyü işaret eden uzamsal bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim isyandan önce Major’un bir yükseltide durup diğer hayvanların yüzleri ona dönük olacak şekilde sırasıyla köpekler, domuzlar, inekler ve koyunların dizildiği oturma düzeni isyandan sonra yükseltide Napoleon’un oturduğu Squealer ve şair Minimus’un yanı başlarında, dokuz genç köpeğin onların çevresinde daire şeklinde dizildiği, diğer domuzların biraz geride ve tüm diğer hayvanlar ise yüzleri onlara dönük olarak yükseltinin karşısında durduğu bir düzene dönüşüyor. İlk dizilimde liderin merkezde olduğu ve diğer hayvanların zekâlarına oranla statü elde ettiği daha eşitlikçi ve demokratik bir düzen varken; ikinci dizilimde liderliği güç ile elde etmiş bir liderin, onun yardımcıları ve kolluk güçlerinin merkezde olduğu ve diğer hayvanların emir verilecek karakterler olarak dizildiği otokratik bir düzen hâkim olmuştur. Her iki dönemde de çalışkanlığıyla ve animalizmin yayılması için gösterdiği çabayla hayranlık duyulan araba atı olan Boxer karşımıza çıkmaktadır.

Kitabın başlangıcında Major’un ağzından okuduğumuz özgürlükçü ve eşitlikçi manifesto hayvanlara bir ütopya sunarken onları söylemsel düzlemde eşitler. Zalim efendi olan insanın

karşısında her bir hayvanın emeklerinin sömürülmesi ve mutlu bir şekilde yaşayamamalarından ötürü onları birbirinden farkı olmayan eşit bir noktaya konumlandırır.

"Evet yoldaşlar, yaşadığımız hayat nasıl bir hayattır? Açıkça söylemekten korkmayalım: Şu kısa ömrümüz yoksulluk içinde, sabahtan akşama kadar uğraşıp didinmekle geçip gidiyor. Dünyaya geldikten sonra yaşamamıza yetecek kadar yiyecek verirler; ayakta kalanlarımızı canı çıkana kadar çalıştırırlar; işlerine yaramaz duruma geldiğimizde de korkunç bir acımasızlıkla boğazlarlar. Hayatımız sefillikten, kölelikten başka nedir ki! İşte, tüm çıplaklığıyla gerçek budur. Öyleyse, bu sefilliğe neden boyun eğelim? İnsanlar, emeğimizle ürettiklerimizin neredeysetümünü bizden alıyorlar. İşte, yoldaşlar, tüm sorunlarımızın yanı sıra burada. Tek bir sözcükte özetlenebilir: İnsan. Tek gerçek düşmanımız İnsan'dır. İnsan'ı ortadan kaldırın, açlığın ve köle gibi çalışmanın temelindeki nedende sonsuza dek silinecektir yeryüzünden".

Hayvanlara "yoldaşlar" şeklinde seslenirken hayvanların da kendisinin hissettiği duyguları paylaşmasına zemin hazırlayan lider, retoriksel bağlamda çiftliğin ana aktörlerine isimleriyle seslenip onların çektikleri zulmü dillendirir ve her birine mutluluğun da yüksek bir ihtimal olduğunu söyler. İnsanı düşman olarak konumlandıran bu konuşma hayvanların ortak düşünce ve inançlarda buluşması için oldukça etkileyicidir. Major konuşmasıyla hayvanlara efendilerinin zulüm ve sefaletin tek sebebi olarak gösterir. Hayatlarını dahi ortaya koyarak mücadele etmeleri gerektiği ve kölelikten kurtulmayı telkin eder. Bir anlamda onları kölelik bilincinden özgürlük bilincine erdirmeyi hedefler. "İki ayaklılar düşmanımızdır, dört ayaklılar dostumuzdur" şeklinde ilerleyen konuşmada;

"Onu altettiğiniz zaman bile, onun kötü alışkanlıklarını benimsemeyekalmayın. Hiçbir hayvan asla bir evde yaşamamalı, yatakta yatmamalı, giysi giymemeli, içki ve sigara içmemeli, paraya el sürmemeli, ticaretle uğraşmamalı. İnsan'ın bütün alışkanlıkları kötüdür. Ve en önemlisi, hiçbir hayvan kendi türünden olanlara zorbalık, etmemeli. Güçlüsü güçsüzü, akıllısı akılsızı, hepimiz kardeşiz. Hiçbir hayvan başka bir hayvanı öldürmemeli. Bütün hayvanlar eşittir."

Cümleleriyle ortak değerler, normlar, inançlar kurgulanmış olur. Major'un konuştuğu diğer hayvanların dinlediği konuşmada, Major'un yarattığı dünyanın hayalini paylaşan hayvanlar bu hayalle özdeşleşerek aktif bir konuma geçmişlerdir. İsyandan hemen sonra yayınlanan yedi emir ile bu inanç ve değerler sabitlenmiş ve hayvanların birbirlerine nasıl muamele edeceği bir norma oturtulmuş olur. Örgütün kimliği ise insanın düşman olması ve bütün hayvanların eşit olması üzerine inşa edilmiş olur. Bu kimlik ve değerler animalizm sürecinde korunurken Totaliter yönetim sürecine girildiğinde bütün hayvanların eşit ancak bazılarının diğerlerinden daha eşit olduğu bir kimliğe evrilir. Bu noktada kullanılan dil de eşitlikten uzak, emir kipiyle kurulan, yasaklar ve ödüllerin yer aldığı hiyerarşinin açıkça hissedildiği bir dile dönüşür. Napoleon'un sorgulanmasına ya da onun yaptıklarının tartışılmasına asla izin verilmez. Gittikçe insanlara benzeyen, onlar gibi oturan, onlar gibi yatan elit grup domuzların efendi olan insan gibi davranma arzuları ortaya çıkar. Hatta kitabın sonunda insanlarla aynı masada oturup içki içen domuzların isyan ettikleri o zalim efendiye dönüşmüş oldukları sahne efendi-köle diyalektiğinin son evresi olarak ele alınabilir. Zira köle, hiçbir dışsal onaylayıcıya ihtiyaç duymadan öz bilinç geliştiremediğinde köleliğine bir gün efendisi olmak gibi bir arzu ile katlanır. Bu noktada domuzlarınki de bu tarz bir dönüşümdür.

İsyandan önce Bay Jones'ın silahı, at Mollie'nin kurdelesini, gemler, burun halkaları, köpek zincirleri, kıyıcı bıçaklar, dizginler, yularlar, meşin göz siperleri, onur kırıcı yem torbaları vekamçılar köleliğin simgesi olarak kabul edilirken giysi insanoğlunu çağrıştırdığı için efendiliğin sembolü olarak görülmüştür. İsyandan sonra her Pazar göndere çekilen toynak ve boynuz çizilmiş bayrak hayvan cumhuriyetini simgelemektedir. Yine her Pazar sabahı söylenen İngiltere'nin Hayvanları şarkısını söylemek de hayvanların özgür kimliklerini inşa ettikleri bir ritüel olarak uygulanmaktadır. Totaliter rejim sürecinde ise bu şarkı her Pazar sabahı bayrak selamlandıktan sonra söylenip ardından hayvanların Napoleon'dan buyruklarını aldıkları bir ritüele dönüşmüştür.

Çiftlik evi isyan öncesi hayvanların korka korka ve hayranlıkla baktığı bir ev iken; isyan sonrası domuzların mesken tuttuğu bir karargâh haline gelir. Dolayısıyla çiftlik evi başlarda köleliği ve başkaldırıyı simgelerken isyandan sonra domuzların statüsünü belirleyen bir göstergeye dönüşür. Yine isyandan önce hayvanların kendilerini gerçekleştirmek için onlara sunulan bir erek olarak yel değirmeni, onlara domuzlar tarafından dayatılan bir iş haline gelir. İsyandan önce Balbadem diyarı domuzlar tarafından yasaklanan uzamsal bir mekân göstergesi iken isyandan sonra kontrolü ellerinde tutmak için hayvanları gönderdikleri akibeti belirsiz korkutucu bir mekâna dönüşür.

Tüm bu öğelerden hareketle isyandan önce çiftlik; aralarında babacan bir liderin bulunduğu ve zekâya göre düzenlenmiş ancak günlük hayatta çok belirli olmayan bir statünün olduğu, tüm üyelerin ayrı bir kimliklerinin olduğu ve birbirlerine saygı duydukları görev kültürü ve destekçi kültür odaklı bir örgüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu örgütte yaşlı domuz Major'un tecrübesi ve bilgeliğine atıfla sözü dinlenirken; bunun haricindeki ilişkiler ast ya da üstün olmadığı, her bireyin düşüncelerini özgürce söylediği, farklı bir düşünceleri olduğunda rahatlıkla Major'a söyleyebildikleri ve bunlar üzerinde tartışabildikleri demokratik bir ilişki söz konusudur. Elbette çiftlik sahibi Bay Jones'la olan ilişki emir komuta şeklinde ilerleyen, işlerin yapılmasının baskı ve korkuyla yapıldığı monarşik bir ilişki mevcuttur. Ancak tüm astlar görevlerini yapabilecek yeterlikte, gücünü işine veren, becerikli, sorumluluk sahibi ve gerektiğinde örgütsel amaçlar için güdülenebilen bireylerdir. Dolayısıyla isyan öncesi çiftliğin örgütsel yapı modeli yatay örgüt modeli olarak tanımlanabilir. Zira uzmanlık ve görevlerin ön planda tutulduğu yatay örgüt yapılarında belirli bir hiyerarşi yoktur ve sorumluluklar paylaşılır. Örgütü kendi içinde değerlendirdiğimizde yatay örgütsel yapı karşımıza çıkıyor; çiftlik sahibi ve örgütü birlikte ele aldığımızda dikey bir örgüt yapısı karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan baktığımızda isyan öncesi Majorhariç diğer tüm örgüt üyelerin kimlikleri örgüte ve Bay Jones'a bağlı ve bağımlı olan kimliklerdir. Kendilik bilinci olmayan, efendiye karşı eyleme geçecek praksis bilinci olmayan, kendi hakikatini efendinin iradesinde ve onun hizmetinde çalışmakta bulan tüm örgüt üyeleri bireysel varoluş bakımından özgür olmayan köle tavrı içerisindedir.

Animalizm sürecinde ismi Hayvan Çiftliği şeklinde değiştirilen örgütte lider Napoleon olmuştur. Napoleon, örgütün işlerinin yapılması için yönlendirmelerde bulunan, kendisine sorulmadan herhangi bir şey yapılmayan, nihai kararları alan ancak söylemsel düzlemde kendini diğer hayvanlarla eşitleyen bir yönetici konumundadır. Hasatın kaldırılması için inek ve atları teşvik ederken "deh yoldaş, çüş yoldaş" gibi kullandığı hitap şekilleri Napoleon'un varlık bilincini geliştirirken efendi olan insandan esinlendiğini göstermektedir. Bu süreçte insanın düşman olduğu, bütün hayvanların eşit ve dost olduğu temelindeki örgüt kimliği devam eder. Yine görev kültürü ve destekçi kültür odaklı bir örgüt olarak devam eden çiftlikteki örgütsel yapı modeli yatay örgüt modeli olarak devam etmektedir. Her bireyin gücü ve uzmanlığı ölçüsünde çalışıp sorumluluk aldığı örgütü kendi içinde değerlendirdiğimizde yine yatay örgütsel yapı karşımıza çıkmaktadır. Ast üst ilişkilerine bakıldığında lider olarak seçilen Napoleon bir nevi kurmay yönetici konumundadır. Diğer hayvanların Napoleon'la ilişkisi isyan öncesinde olduğu gibi demokratik bir ilişkiye dayanmaktadır. Her Pazar kahvaltısı sonrası göndere çekilen bayrağın altında toplantıların yapıldığı ve ortaya atılan konuların oylama ile karar bağlandığı demokratik bir ortam karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu ortamın suni bir ortam olduğuna ilişkin bazı sinyalleri kitap okuyucuya vermektedir. Örneğin;

"Bayrağın göndere çekilmesinden sonra, tüm hayvanlar büyük samanlığa doluşarak, Toplantı denilengeneral kurula katılıyorlardı. Toplantıda, bir sonraki haftanın işleri konuşuluyor, alınacak kararlar tartışılıyordu. Alınması gereken kararlar her zaman domuzlar tarafından ortaya atılıyordu. Öteki hayvanlar nasıl oy verileceğini biliyorlardı, ama kendi başlarına bir karara yaramıyorlardı."

"Sütlerin nereye gittiği çok geçmeden anlaşıldı. Sütler her gün domuzların lapasına karıştırılıyordu. Elmalar artık olgunlaşmaya yüz tutmuşlardı; meyve bahçesinin çimenleri rüzgârla dökülen elmalarla kaplıydı. Hayvanlar, doğal olarak, elmaların eşit bir biçimde paylaşılacağını umuyorlardı; oysa bir gün ağaçlardan dökülen tüm elmaların toplanması ve koşum takımlarının

durduğu odaya getirilerek domuzlara teslim edilmesi buyuruldu. Bazı hayvanlar homurdandıysa da bir yararı olmadı. Bütün domuzlar, Snovball ile Napoleon bile bu konuda aynı düşüncedeydiler.”

Paragrafları, animalizm sürecinde oluşturulan bu demokratik ortamın geçici olduğunu göstermektedir. Nitekim zaman ilerledikçe domuzlardan oluşan elit grubun yönetimi tamamen ele geçirdiği, Napoleon’un emirlerine uymayanların cezalandırılması için köpeklerden oluşan kolluk kuvvetlerinin dahi oluşturulduğu görülmektedir. Örgütün retoriksel aktörlerinden olan Squealer’ın yaptığı konuşma, domuzların kurmaya çalıştığı benlik inşası ve örgüt modeli için oldukça ikna edicidir:

Squealer, “Yoldaşlar!” diye haykırdı. “Umarım, biz domuzların bunu bencilliğimizden, ayrıcalık düşkünlüğümüzden yaptığını sanmıyorsunuzdur. Aslında çoğumuz süt ve elmadan hoşlanmayız. Ben de hoşlanmam. Bu elmalara el koymamızın tek bir amacı var, o da sağlığımızı korumak. Sütte ve elmada domuzların sağlığı açısından kesinlikle gerekli olan bazı maddeler var. Bilim bunu kanıtlamıştır, yoldaşlar. Biz domuzlar düşün emekçisiyiz. Bu çiftliğin tüm yönetim ve düzeninden biz sorumluyuz. Gecemizi gündüzümüze katarak, sizin sağlığınızı koruyoruz. Bu sütleri sizin uğruna içiyor, bu elmaları sizin uğruna yiyoruz. Biz domuzlar görevimizi gereğince yerine getiremezsek ne olur, biliyor musunuz? Jones geri gelir! Evet, Jones geri gelir! Bundan en küçük bir kuşkunuz olmasın, yoldaşlar.” Sonra da, oradan oraya sıçrayıp kuyruğunu oynatarak bağırdı: “Aranızda Jones’un geri gelmesini isteyen tek bir hayvan yoktur sanırım!”

Zamanla totaliter sistemin yerleştiği örgütteki örgütsel yapı; emir-komuta zincirinin sıkı bir şekilde takip edildiği, disiplinin önemsendiği, katı kuralların geçerli olduğu dikey yapıya dönüşmüştür. Her Pazar okunan İngiltere’nin Hayvanları şarkısı da değişmiş artık onun yerine domuz Minimus’un yazdığı bir şarkı söylenmeye başlamıştır. Yedi emirden bazıları domuzların istediği şekilde değiştirilmiştir. Napoleon’un aldığı kararların ve uygulamaların sorgulanmasına dahi izin verilmediği, yasak ve cezalandırmanın ön planda olduğu, otokratik bir kültürün hâkim olduğu çiftlikte yönetim yapısı da Napoleon’un sözcüleri, korumaları, polisleri, hatipleri ve danışmanları şeklinde kurgulanmıştır. Hatta öyle bir zaman gelmiştir ki Napoleönhukuk, pazarlama ve mali konularda insanlara danışmaya ve onlarla iş yapmaya başlamıştır.

Artık kimse Napoleon’dan yalnızca “Napoleon” diye söz edemiyordu; resmî bir ağızla “Önderimiz Napoleon Yoldaş” denmesi gerekiyordu. Domuzlar ise ona Tüm Hayvanların Babası, İnsanların Korkulu Rüyası, Koyunların Koruyucu Meleği, Yavru Ördeklerin Can Dostu gibi unvanlar bulmakta birbirleriyle yarışıyorlardı.

Napoleon’un insanlarla olan işbirliğine ilişkin kitaptaki cümle dikkat çekicidir. Napoleon insanlarla aynı masada oturup içki içerken şunları söyler:

Napoleon, sözlerini bitirirken, “Beyler,” dedi. “Bir kez daha şerefe kaldıracağız bardaklarımızı, ama bu kez Hayvan Çiftliği’nin şerefine değil! Bardaklarınızı ağızına kadar doldurun. Haydi bakalım, beyler: Beylik Çiftlik’in şerefine!”

Bu sahneyi gören diğer hayvanlar domuzlarla insanlar arasında bir fark kalmadığını görür. Bu nokta domuzların kölelikten çıkmalarının altındaki arzunun efendiye benzeme arzusunu göstermektedir. Domuzlar efendiye karşı gelerek öz bilinçlerini yine efendi üzerinden kurgulamışlardır. Zira insanlarla aynı masada insan gibi oturup, insan gibi giyinip, insan gibi konuşması ve insan gibi davranması öz bilincinin insana bağlı olarak geliştiğinin kanıtıdır. Nitekim animalizm sonrası diğer hayvanlara insanlardan daha baskıcı ve zalimane davranmaları da bu bağımlı bilincin bir yansımasıdır.

5. Sonuç

Orwell’in 1945 yılında yayınlanan Hayvan Çiftliği isimli romanı, Rus Devrimini ve ardından gelen bürokratikleşmeyi anlatmaktadır. Sanayi Devrimi sonrasında değişen üretim şekli toplumdaki sınıfsal ayrımları da değiştirmiştir. Makinalı üretim, fabrikalar, seri üretim bandı gibi güçlü olgular çalışma hayatını ve buradaki ast üst ilişkilerini de etkilemiştir. Başlarda düşmanın ya da kendilerini

ezenin fabrikalar olduğunu düşünen kitleler fabrika yakarak başkaldırmış ancak zamanla asıl düşmanın sermaye sahipleri olduğunu anlamıştır.

Nietzsche İyinin ve Kötünün Ötesinde adlı çalışmasında, yeryüzünde var olmuş ve halen mevcudiyetini sürdüren birçok ahlâka rastladığını ve sözkonusu ahlâkların; birbirine bağlı olarak, düzenli bir şekilde birlikte ortaya çıkan belirli özelliklere göre Efendi Ahlâkı ve Köle Ahlâkı olmak üzere ikitemel tipe ayrılabilmesine işaret eder (Nietzsche, 1997: 169). Nietzsche burada efendi ve köleyi herhangi bir ilişki biçimindeki hükmeden ve hükmedilen konumundakiler ile özdeşleştirmiştir (Nietzsche, 1998: 35). Bu noktada Nietzsche'nin belki de söylediği en önemli şey bir insanın ruhu içinde hem köle hem efendi ahlakını barındırdığıdır. Nitekim Orwell'in Hayvan Çiftliği romanında başkaldıran hayvanlardan bir kısmının (domuzların haricindeki) içindeki kölelik hafızası öylesine şışkindir ki başkaldırıdan sonra kendilerine bir efendi benliği kurgulayamazlar. Buna karşın domuzlardaki nihilist ve yok sayan yaklaşım onların kendilerini bir efendi olarak baştan var etmelerine olanak sağlar. Nietzsche bu noktayı, yani köle olanın kendini efendi olarak var ettiği noktayı çöküş ve yozlaşmanın başlangıcı olarak görmektedir. Nitekim çiftlikteki yozlaşma domuzların insanların yerine geçip diğer hayvanlara eziyet etmesiyle başlar.

Nietzsche'den farklı olarak Hegel, efendi ile köle arasındaki ilişkiyi, tarih felsefesi doğrultusunda diyalektik bir ilişki olarak ele almış ve kölenin zaferini tarihsel zorunluluğun bir sonucu olarak, ancak tarihin sonunda zahir edebilecek olan özgür bireyin ortaya çıkışı olarak yorumlamış ve olumlamıştır (Hyppolite, 1973: 17-18). Hegel'de efendi-köle diyalektiği, insanın, insan olma, kendinin bilincine varma, kendinin bilincini nesnel hale getirme (başkaları için de kabul edilebilir hale getirme) ve nihayetinde, özgür bir birey olma sürecinin bir ifadesidir.

Romandaki başkaldırıdan sonraki efendi, domuzlarla özdeşleşir. Zira Hegel'e göre kişiyi istediği şey belirler. Efendi olmayı isteyerek köleliğin devam etmesine göz yumar ve hatta ölümü bile göze alan domuzların efendi oluşunu romandaki son sahne açıkça ortaya koymaktadır. İnsanlarla aynı masada oturup kadeh kaldıran domuzlar efendi olmayı; başka bir ifadeyle efendi ahlakında var olan nihilizmi, unutmayı, yok saymayı istemiyordur.

İncelenen romanda geçen iki tür hayvan (domuzlar ve diğerleri) kendisini inşa ederken farklı olumlamalar kullanmışlardır. Domuzlar kendilerini var ederken; Hegel'in Efendi-Köle Diyalektiğindeki gibi efendiyi kendi bilincinde inkâr eder ancak efendiye itaat etmeye ya da efendi gibi davranmaya devam ederek efendiliği zamansal olarak ileriye taşır. Başka bir ifadeyle köle iken efendi olarak kendini var eder. Tecrübe ettiği efendinin bilincini arzu ederek ve ona benzeyerek kendi bilincini inşa eder. Diğer grup hayvanlar ise kendilerini, bizatihi içinde taşıdıkları potansiyel ile var ederler. Tecrübe ettikleri efendi bilincini iterek özgür bir bilince erişirler. Romandaki karakterlere ilişkin bu ayrım iş dünyasında somutlaştırılacak olursa; romandan hareketle iki tip çalışan vardır. Birincisi amirinden gördüğü aşağılayıcı, baskıcı ve hegomonik tavrı kendi astlarına göstererek kendini amirinin gölge bilinci olarak inşa eder. Ast olmayı reddederken, tamamen özgür bir bilinçten yoksun bir şekilde astlığını üstü gibi davranarak aşmaya çalışır. Bu durum, bir yozlaşmayı beraberinde getirir. İkinci grup çalışan ise amirinden gördüğü sömürücü ve zalimce muameleye karşı dururken; başka bir ifadeyle köleliği reddederken amirinden gördüğü bu tavırları da reddeder ve kendini içinde taşıdığı, diğer tüm dış etkenlerden bağımsız değerler ile var eder. Tamamen özgür bilinciyle; astlarıyla arasında eşitlikçi ve özgürlüğü onaylayan bir ilişki inşa eder.

İsyandan önce çiftlik; aralarında babacan bir liderin bulunduğu görev kültürü ve destekçi kültür odaklı bir örgüt şeklindedir. Örgütte ast ya da üstün olmadığı, her bireyin düşüncelerini özgürce söylediği demokratik bir ilişki söz konusudur. Çiftliğin örgütsel yapı modeli yatay örgüt modelidir. İsyandan önce Major hariç diğer tüm örgüt üyelerin kimlikleri örgüte ve Bay Jones'a bağlı ve bağımlı olan kimliklerdir. Kendilik bilinci olmayan, efendiye karşı eyleme geçecek praxis bilinci olmayan, kendi hakikatini efendinin iradesinde ve onun hizmetinde çalışmakta bulan tüm örgüt üyeleri bireysel varoluş bakımından özgür olmayan köle tavrı içerisindedir.

Animalizm sürecinde görev kültürü ve destekçi kültür odaklı örgüt, yatay örgüt modeli olarak devam etmektedir. Ast üst ilişkilerine bakıldığında lider olarak seçilen Napoleon bir nevi kurmay yönetici konumundadır. Diğer hayvanların Napoleon'la ilişkisi isyan öncesinde olduğu gibi demokratik bir ilişkiye dayanmaktadır.

Zamanla totaliter sistemin yerleştiği örgütteki örgütsel yapı; emir-komuta zincirinin sıkı bir şekilde takip edildiği, disiplinin önemsendiği, katı kuralların geçerli olduğu dikey yapıya dönüşmüştür. Örgütte liderin aldığı kararlar ve uygulamalar sorgulanmamakta, yasaklar ve cezalandırmalar ön plandadır. Dolayısıyla bu süreçte örgüt kültürü otokratik bir kültüredir.

Domuzların insanlarla birlikte oturup iş yaptığı nokta domuzların kölelikten çıkmalarının altındaki arzunun efendiye benzeme arzusu olduğunu göstermektedir. Domuzlar efendiye karşı gelerek öz bilinçlerini yine efendi üzerinden kurgulamışlardır.

Kaynakça

- Bitzer, Llyod F. (1981). "Political Rhetoric". Nimmo, D. D. ve Sanders, K. R. (Eds.). *Handbook Of Politicalcommunication*. Beverly Hills: Sage Publications, Inc.
- Dansereau Jr, F., Graen, G., ve Haga, W. J. (1975). A Vertical Dyad Linkage Approach To Leadership Within Formal Organizations: A Longitudinal Investigation Of The Role Making Process. *Organizational Behavior And Human Performance*, 13(1), 46-78.
- Deleuze, G. (1989). *Nietzsche And Philosophy*. (Translated by. HughTomlinson). New York: The Athlone Press.
- Hyppolite, J., O'Neill, J., Kojève, A., Bloom, A., ve Nichols, J. H. (1973). *Studies on Marx and Hegel*. New York: HarperTorchbooks.
- Kojeve, A. (2012). *Hegel Felsefesine Giriş*. (Çev. Selahattin Hilav). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Köker, E. (2010). *Kitapta Kurutulmuş Çiçekler Ya Da Sözlü Kültür Üzerine Düşünceler*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Küçükkalp, D. (2010). Efendi-köle ahlâkı vs. efendi köle diyalektiği. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29 (1), 53-63.
- Nietzsche, F. (1969). *Ecce Homo-Kişi Nasıl Kendi Olur*. (Çev: Can Alkor), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nietzsche, F. (1991). *Putların Alacakaranlığı*. (Çev. Hüseyin Kaytan). İstanbul: Akyüz Yayınları.
- Nietzsche, F. (1997). *İyinin Ve Kötünün Ötesinde*. (Çev. A. İnam). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Nietzsche, F. (1998). *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*. (Çev. Ahmet İnam). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Nietzsche, F. (2000). *Tarih Üzerine*. (Çev. Nejat Bozkurt). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2004). *Zerdüş Böyle Diyordu*. (Çev. O. Derinsu). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Orwell, G. (1968). *Collected essays, journalism and letters of George Orwell*. Cilt III. (Ed. S. Orwell ve I. Angus), New York: Harcourt Publications.
- Orwell, G. (2001). *The road to Wigan pier*. UK: Penguin.
- Orwell, George. (2010). *Hayvan Çiftliği*. (Çev. Celal Üster). İstanbul: Can Yayınları.
- Ryder, P. M. (2012). *Rhetorics For Community Action: Public Writing And Writing Publics*. Plymouth: LexingtonBooks.
- Shaw, J. B., Erickson, A., ve Harvey, M. (2011). A method for measuring destructive leadership and identifying types of destructive leaders in organizations. *The Leadership Quarterly*, 22(4), 575-590.

- Yağbasan, M. ve Şiş, A. (2006). Kamu Kurumlarında İletişimsel Ortamın Analizi (Elazığ İli Köy Hizmetleri, Bayındırlık Ve DSİ Örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 269-284.
- Yılmaz, R. (2014). Anlatı Yoluyla Dünyanın Zihinsel Yeniden Kurulumu: “Palto”, “Dönüşüm” ve “Hayvan Çiftliği” Romanlarının Alımlama Pratikleri Üzerine Bir İnceleme. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

AN INVESTIGATION OF SUPERIOR-SUBORDINATE RELATIONSHIPS IN ANIMAL FARM NOVEL AS PART OF MASTER-SLAVE DIALECTIC

Extended Abstract

Aim: To investigate the superior-subordinate relationships in animal farm novel as part of master-slave dialectic.

Method(s): In this work, the superior-subordinate relationships of George Orwell's Animal Farm Novel are discussed in the context of the dialectical context. In this context, the texts of Animal Farm novels were handled in accordance with the method of analysis. Although the whole novel was read, texts describing the superior-subordinate relationships in the context of the Master-Slave Dialectic were taken as focal points. The study was designed as a qualitative research. In this context, the texts related to the superior-subordinate relationships in the roman are examined by rhetorical analysis. Since the rhetoric analysis can not be considered separately from the context, the foundations of the master-slave dilemma have been researched in texts that reflect these relations. At this stage, the Animal Farm novel was read with line-by-line analysis approach. In this approach, a sentence or paragraph can be used as a unit for data analysis as well as a word or phrase. Language, thoughts, norms, authority structures, values, symbols, metaphors, myths also constitute the subject of rhetoric analysis because it is the constituent element of a community (Bitzer, 1981: 231). These elements are also factors that determine the quality of organization culture and superior-subordinate relationships. It is therefore appropriate to use rhetoric analysis in this study.

Findings: Roman characters positioned as rhetorical actors; Snowball, who speaks well and is enthusiastically connected to his ideology, Boxer and Clover, who actively serve the spread of animalism, Squealer, a brilliant speaker who is even thought to make the land even more, Napoleon's lyrical supporter and advocate of sheep, and the aged swine Major. It is seen that these characters have realized the consciousness of the old pig Major and helped other animals to be conscious. It can affect all animals with its wise personality and rhetorical tendency.

Conclusion: Farm before the rebellion; is a form of organization that focuses on the task culture and supporters culture among which there is a paternal leader. There is a democratic relationship in which the individual is not subordinate or superior, and each individual freely expresses his or her thoughts. The organizational structure model of the farm is the horizontal organization model. The identities of all the other members of the organization before the Rebellion, except Major and Mr. Jones are connected to the organization and are dependent identity. All members of the organization who have no self-conscious and praxis-conscious and willing to act against the master, who find their own truth working in the will of the master and in his service, are in a slave attitude that is not free in terms of individual existence. The organizational structure of the organization in which the totalitarian system was placed over time; the order-command chain is strictly followed, the discipline-minded, vertical structure into which solid rules apply. The decisions and practices taken by the leader in the organization are not questioned, the prohibitions and the punishments are the forerunners. Therefore, organizational culture in this process is an autocratic culture.